

Fagyasztva szárított humán szérum albumin csont allograftok biokompatibilitására gyakorolt hatásának vizsgálata

Doktori tézisek

Weszl Miklós

Semmelweis Egyetem
Elméleti Orvostudományok Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Lacza Zsombor, DSc, tudományos főmunkatárs

Hivatalos bírálók: Dr. Dr. Piffkó József, PhD, egyetemi tanár
Dr. Glasz Tibor, PhD, egyetemi docens

Komplex szigorlati bizottság elnöke: Dr. Antal István, PhD, egyetemi docens
Komplex szigorlati bizottság tagjai: Dr. Benyó Zoltán, DSc, egyetemi tanár
Dr. Madarász Emília, professzor emerita
Dr. Szökő Éva, DSc, egyetemi tanár

Budapest
2017

1. Bevezetés

Az ortopédiai szegmentális csonthiányok pótlása nagy kihívást jelent olyan esetekben, amikor a csont saját regenerációs képessége csökkent. Ilyenkor gyakran tapasztalható, hogy a csontgraftok nem, vagy csak részben épülnek be és ún. *nonunion* alakul ki, ami miatt sokszor bizonytalan a rekonstrukciós beavatkozások kimenetele. A jelenleg legjobbnak tartott csontgraft a saját csont transzplant, ami immunológiailag azonos a befogadó szövettel, így beépülése valószínűbb az idegen eredetű csontpótlókhöz képest. Az előnyös tulajdonságok ellenére a saját csont széleskörű klinikai alkalmazásának gátat szab annak korlátozott elérhetősége, ami miatt gyakran donor csont (allograft) alkalmazása válik indokolttá. Az allograftok előkészítésének egyik módja a kémiai sterilizálást és antigén-mentesítést követő fagyaszttva szárítás (liofilizálás), ami biztosítja az allograftok hosszú távú eltarthatóságát. Azonban a kémiai kezelés hatására a liofilizált allograftok veszítenek biokompatibilitásukból, vagyis kevésbé képesek megtapadni a felületükön a csontképződésben fontos szerepet játszó sejttípusok (mesenchimális őssejtek), ami végső soron csökkenti a beépülésük esélyét a csonthiány helyére.

2. Célkitűzések

A jelen doktori munka fő célkitűzése kémiaileg sterilizált, antigén-mentesített fagyaszttva szárított humán csont allograftok *in vitro* és *in vivo* biokompatibilitásának vizsgálata és fejlesztése volt.

Specifikus kérdések:

2.1. A kémiai kezelés hátrányosan befolyásolja-e a liofilizált humán csont allograftok *in vivo* biokompatibilitását?

2.2. Milyen bevonóanyag és módszer lenne alkalmas a kémiailag sterilizált, antigén-mentesített liofilizált humán csont allograftok biológiai értékének javítására?

2.3. Hogyan befolyásolja a bevonat a liofilizált humán csont allograftok *in vitro* és *in vivo* biokompatibilitását?

3. Anyagok és módszerek

3.1 Kémiailag sterilizált, antigén-mentesített liofilizált humán csont allograftok *in vivo* biokompatibilitásának vizsgálata

Az állatkísérletek etikai bizottság jóváhagyásával lettek megvalósítva. Hím, felnőtt, 500–600g súlyú Wistar patkányok (Toxi-Coop, Hungary) altatása 1.5 L/min oxigén, 200cm³/min halotán (Sigma Aldrich, St Louis, MO) elegyével történt. A patkányok farkát teljes hosszában braunollal (Braun Medical, Bethlehem PA) háromszor mostuk, majd a faroktövet elkötöttük vérzéscsillapítás céljából. A farok sebészeti eltávolítását követően a C4-C5 kaudális csigolyában kavitális csonthiányt hoztunk létre egy 2mm átmérőjű és 3.5mm behatolóképeségű egyedi kialakítású fűrő segítségével. A spontán csontgyógyulás megakadályozása céljából egy orvosi acél távtartó szeg került elhelyezésre a defektusban. A seb zárása után az állatok visszakerültek a helyükre, majd 12 hét után a távtartó szegeket eltávolítottuk egy következő műtétben. A keletkezett kavitális csontdefektusokat feltöltöttük vagy i) csontcementtel (PMMA, Heraeus Palacos R; n=5), vagy ii) injektálható kalcium-foszfát cementtel (pCPC; n=5), vagy iii) stroncium tartalmú kalcium-foszfát kompozittal (SrCPS; n=5), vagy iv) impaktált, kémiailag sterilizált, antigén-mentesített liofilizált

humán csonttal (Nyugat-magyarországi Regionális Szövetbank; n=5), vagy v) üresen hagytuk (n=7), majd a seb zárásra került. Ekkor egy újabb csoporttal bővült a kísérlet, amely csoport állataiban az előbbieken leírt módon létrehozott kavitális csontdefektust távtartó és csontpótló alkalmazása nélkül bezártuk és gyógyulni hagytuk (pozitív kontrol; n=5). Az állatokat 12 hét után feláldoztuk, majd az operált és a közvetlen mellette lévő csigolyát eltávolítottuk. Az eltávolított csigolyákat 4%-os formaldehydben fixáltuk, majd μ CT (Skyscan 1172 X-ray microtomography Skyscan, Kontich, Belgium) és szövettani vizsgálatokban értékeltük.

A μ CT felvételek 60 kV feszültség és Al-szűrő alkalmazásával készültek. A μ CT felvételek rekonstrukciója 180°-os forgatással (fél fokos léptetéssel), Feldkamp módosított algoritmussal történt Skyscan Nrecon szoftver segítségével. A μ CT felvételek 3-dimenziós megjelenítése SkyScan CTvox (Kontich, Belgium) szoftverrel történt.

A fixált csigolyák dekalcinálása Biodec-R oldatban 1 hetes inkubálással történt. Paraffinos beágyazás után a mintákból 5 mikronos hosszanti metszetek készültek, majd tárgylemezen hematoxilin-eozin (Merck & Co) festést kaptak.

3.2 *In vitro* biokompatibilitási és fizikai vizsgálatok

Három típusú csontgraftból, azaz kémiaiilag sterilizált, antigén-mentesített liofilizált humán csontgraft blokkból (Nyugat-magyarországi Regionális Szövetbank), liofilizált szarvasmarha csont blokkból (BioOss, Geistlich Pharma AG) és szintetikus hidroxipatit blokkból (META BIOMED) három kísérleti csoport került kialakításra, úgymint kontroll, teszt A és teszt B csoportok (1. Táblázat).

Kémiaiilag sterilizált, antigén-mentesített fagyasztva szárított allograftok előállítás: kadáver csontok 4 órás metanolos denaturálása után 24 órás kémiai emésztése történt 0.1M foszfát-puffer, 10mM nátrium-azid és 10mM jód-ecetsav oldatában. Ezt követően a csontok részleges dekalcinálása történt 0.6M sósav oldatban 4-6 órán át. Az így előállított csontok etilén-oxid sterilizálása következett 27°C-on, majd azok aszeptikus fagyasztva szárítása (1. szárítás: 32°C, 2Pa, 12 óra; 2. szárítás: 32°C, 0Pa, 12 óra).

A Teszt A és Teszt B kísérleti csoportokat további alcsoportokra bontottuk a bevonásukra alkalmazott módszer szerint, úgymint vizes és fagyasztva szárításos bevonás. A bevonóanyagok a) humán szérum albumin (200g/1000ml, BIOTEST), vagy b) humán szérum eredetű fibronektin (20µg/ml, Sigma Aldrich), vagy c) 1,5%-os sertés kollagén I oldatok (Biom' up) voltak. Az albumin oldatot 1:2 arányban hígítottuk foszfáttal pufferolt sóoldattal. A kontroll csoportot bevonat nélküli csontgraftok alkották. A Teszt A csoportban a csontgraftok vagy albumin, vagy fibronektin, illetve kollagén vizes oldatában + 4°C-on inkubálódtak egy éjszakán át. Az inkubációs idő eltelté után a csontgraftokat eltávolítottuk a fehérjék oldatából, majd sejt kultúra edényekbe helyezve azonnal mezenchímális őssejteket (MSC) oltottunk a felületükre. A Teszt B csoportban a csontgraftokat az előbb leírt fehérjék vizes oldatában történt inkubáció eltelté után fagyasztva szárítottuk 32°C-on, 1 Pa nyomáson 24 órán keresztül. Ezt követően a csontgraftokat sejt kultúra edényekbe helyeztük és azonnal MSC-ket oltottunk a felületükre.

A sejtes vizsgálatokhoz készült Teszt A és Teszt B csoportokból mintákat vettünk mechanikai és optikai vizsgálatok céljából. A csontgraftok mechanikai vizsgálatára Vickers mikrokeménységmérési eljárást

alkalmaztunk, míg a graftok strukturális vizsgálatát pásztázó elektronmikroszkóppal (SEM) (Philips XL 30) végeztük.

A Vickers keménységméréshez egy 136°-os lapszögű négyzet alapú gyémántgúla szűrőszerszámot alkalmaztunk. A minták sima felületein 50g terhelőerővel 5 másodperces terhelési idővel végeztük a méréseket. Minden mintán legalább 5 mérést végeztünk. A szűrőszerszám által létrehozott lenyomat síkvetületének átlóit lemértük és átlagoltuk. A Vickers keménység értékének meghatározása a következő számítás alapján történt: a terhelőerő (F) Newtonban kifejezve osztva a lenyomat síkvetületének mm²-ben kifejezett területével (A), amely hányadost egy konstanssal szoroztunk (C=0,102).

Az elektronmikroszkópos vizsgálatokhoz a minták elektromosan vezető aranyréteggel lettek bevonva vákuumporlasztásos módszerrel. A mérések vákuumban történtek. A felvételek szekunder elektron üzemmódban (SE) készültek 15kV gyorsítófeszültséggel. A minták teljes felülete átvizsgálásra került és reprezentatív felvételek készültek 50x, 200x and 1000x nagyítással.

1. Táblázat. *In vitro* kísérleti csoportok. A Teszt A csoportban a csontgraftok humán szérumban albumin (A), vagy fibronectin (B), illetve sertés kollagén I (C) vizes oldatában inkubálva készültek. A Teszt B csoportban a csontgraftokat a fehérjék oldatában történt inkubáció után fagyaszttva szárítottuk (α , β , γ).

	Allograft	BioOss	Hidroxiapatit
Kontroll	Nem bevont	Nem bevont	Nem bevont
Teszt A	A) Vizes albumin B) Vizes fibronectin C) Vizes kollagén	A) Vizes albumin B) Vizes fibronectin C) Vizes kollagén	A) Vizes albumin B) Vizes fibronectin C) Vizes kollagén
Teszt B	α) Liofilizált albumin β) Liofilizált fibronectin γ) Liofilizált kollagén	α) Liofilizált albumin β) Liofilizált fibronectin γ) Liofilizált kollagén	α) Liofilizált albumin β) Liofilizált fibronectin γ) Liofilizált kollagén

Mezenchímális őssejtek izolálása: Fiatal (2-20 éves) donorokból rutinszerű ortopédiai beavatkozások során kinyert csontvelő mintákat használtunk fel a betegek, illetve szüleik hozzájárulásával és az etikai bizottság engedélyével. Csak olyan szöveteket használtunk fel a kísérletekhez, amik egyébként kidobásra kerültek volna. Az izolált csontvelőt T75-ös sejtenyésztő flaskszába helyeztük és sejtenyésztő oldattal (Dulbecco's Modified Eagle's Medium) egészítettük ki, ami az alapoldaton kívül 10% borjúsavót, 100 U/ml penicillint, 10 µg/ml streptomycint, 2mM L-glutamint és 1g/l glükózt tartalmazott. A flaskszát 3 napig inkubáltuk 37°C-on vízgőzzel telített és 5% CO₂-ot tartalmazó légkörben. Az inkubációs idő eltelté után a csontvelő eredetű mezenchímális őssejtek (BMSC) a sejtenyésztő flaska aljához tapadtak. A csontvelő maradék komponenseit foszfát-puffer oldattal kimosztuk. A kísérletekhez 1 és 5 passzázs közötti BMSC-eket használtunk fel. A BMSC-eket Vybrant DiD fluoreszcens membránfestékkel jelöltük (excitáció/emisszió: 644/665 nm, Molecular Probes, Invitrogen, USA) monolayerben 30 percig 37°C-on inkubálva.

Fogpulpa eredetű mezenchímális őssejtek (DPSCs) izolálása Gronthos és *mtsai*. által kidolgozott a munkacsoportunk által részben módosított eljárással történt. Fiatal felnőttekből (18–26 éves) eltávolított impaktált harmadik molárisokat használtunk donorként. A fogakat steril fúróval bevágtuk a zománc-cement határ mentén, hogy feltárjuk a pulpakamrát. A pulpa szövetet eltávolítottuk a koronából, majd a gyökereket emésztettük kollagenáz I (3 mg/ml) és diszpáz (4 mg/ml) enzimek oldatában 37°C-on 1 órán át. A kapott sejtuszupenziót 70 µm pórusméretű szűrőn áteresztettük, majd a sejteket 6-lyukú plate-be tettük és sejtenyésztő tápoldattal egészítettük ki (α-MEM), ami 20% borjúsavót, 100 µM L-aszcorbinsav-2-

foszfátot, 100 U/ml penicillin, 100 µg/ml streptomycint és 2mM L-glutamint tartalmazott. A DPSC-k nem vették fel a Vybrant DiD fluoreszcens membránfestéket ellentétben a BMSC-kkel, ezért nem tudunk azonos jelölést alkalmazni a két sejttípusnál. A DPSC-k proliferációját UV-VIS spektrofotométerrel (BIOTEK Powerwave XS) követtük nyomon AlamarBlue jelölést alkalmazva (Biosource, Invitrogen, USA).

A sejtek karakterizálása áramlási citometriával (BD® FacsCalibur, Becton Dickinson, NJ, USA) hematopoetikus (CD34, CD45) és mezenchímális sejtfelszíni markerek (CD73, CD90, CD105 és CD166) vizsgálatával alapján történt.

A csontgraftok felületére két módszerrel vittük fel az MSC-eket, úgymint A) normál sejtenyésztési körülmények között; és B) dinamikus sejtenyésztési körülmények között:

A) Az MSC-eket tripszines emésztést követően szuszpendáltuk a sejtenyésztő tápoldatban, majd automata pipettával 100.000 sejt/graft adagoltuk a csontgraftok felületére. Ezt követően a sejteket növesztettük a csontgraftok felületén normál sejtenyésztési körülmények között 18 napig. A sejtek proliferációját a 3. és 18. napokon vizsgáltuk.

B) Első lépésben 100.000 sejtet vittünk fel a csontgraftok felületére az előbb leírt módon és 24 órán keresztül növesztettük őket normál sejtenyésztési körülmények között. Ezt követően a csontgraftokat forgó bioreaktor csövekbe helyeztük és 25ml térfogatban 1,5 millió szuszpendált MSC-t tartalmazó sejtenyésztő tápoldattal egészítettük ki, majd 24 órán keresztül inkubáltuk együtt a csontgraftokat és az MSC-eket a bioreaktorban. Az inkubációs idő eltelte után a csontgraftok sejtenyésztő edényekbe kerültek és 18 napig növesztettük rajtuk a sejteket normál sejtenyésztési körülmények között. A sejtek proliferációját a 3. és 18. napokon vizsgáltuk.

A fluoreszcens membránfestékekkel jelölt BMSC-ket konfokális mikroszkóppal (LSM 510 META, Zeiss) vizsgáltuk a csontgraftokon. A mérések során három egymással át nem lapoló látóteret választottunk ki véletlenszerűen, ahol a BMSC-k fluoreszcens jeléhez tartozó pixelek mennyiségét mértük a felvételeken.

A DPSC-k sejtenyészítő tápoldatát 10 w/w% AlamarBlue festéket tartalmazó, a többi komponensét tekintve az eredetivel azonos összetételű tápoldattal egészítettük ki. A csontgraftokat 4 órán keresztül inkubáltuk normál sejtenyészítési körülmények között, majd 200 μ l mintát vettük a sejtenyészítő tápoldatból, majd 96-lyukú plate-n mértük a minta abszorbanciáját 570 nm és 600 nm hullámhosszokon.

A Teszt A és Teszt B csoportokat hosszszetszeti kísérleti elrendezésben vizsgáltuk, ahol a közös expozíció az MSC-k ráoltása volt a csontgraftok felületére, amelyek proliferációját (az expozíció eredménye) két időpontban mértük a 3. és 18. napokon (1. Táblázat). Az expozíció lehetséges eredményeit előre meghatározott verifikációs kritériumok alapján osztályoztuk, amely egyben az alapját képezte a csontgraftok *in vitro* teljesítőképesség értékelésének (2. Táblázat). Csak azokat a csontgraftokat vizsgáltuk tovább *in vivo* állatmodellben, amelyek elősegítették az MSC-k proliferációját az *in vitro* kísérletekben.

Ismételt méréses egyszempontos ANOVA (Tukey post-hoc teszt) analízist végeztünk az MSC-k mennyiségének összehasonlítására a csontgraftokon ($p < 0.05$ értéknél tekintettük a különbséget szignifikánsnak).

2. Táblázat. Bevonatos csontgraftok *in vitro* teljesítőképességének verifikációs kritériumai. Azok a csontgraftok kizárásra kerültek a további vizsgálatokból, amelyek nem segítettek elő az sejtek megtapadását, vagy azok proliferációját összehasonlítva a nem bevonatos kontroll csontgraftokkal.

	Kontroll	Csökkenés	Stagnálás	Növekedés
Kitapadás	Megtapadt sejtek mennyisége nem bevonatos graftokon	Kitapadt sejtek mennyiségének csökkenése a kontrollhoz képest Kizárás	Nem változik a kitapadt sejtek mennyisége a kontrollhoz képest Kizárás	Kitapadt sejtek mennyiségének növekedése a kontrollhoz képest Megtartás
Proliferáció	Sejt-proliferáció nem bevonatos graftokon	Kitapadt sejtek proliferációja csökken a kontrollhoz képest Kizárás	Nem változik a kitapadt sejtek proliferációja a kontrollhoz képest Kizárás	Kitapadt sejtek proliferációja növekszik a kontrollhoz képest Megtartás

3.3. Bevonatos csontgraftok *in vivo* biokompatibilitás vizsgálata

A műtéti beavatkozások az etikai bizottság engedélyével történtek. A bevonatos csontgraftok *in vivo* biokompatibilitásának vizsgálata egy patkány combcsontban létrehozott szegmentális csontdefektus modellben történt, amelyben a saját csont regenerációs képessége csökkent volt (nonunion modell). Felnőtt hím 496–692g súlyú Wistar patkányok (n=39) altatása halotán, N₂O és O₂ elegyével történt. A combról a szárt leborotváltuk, majd a műtéti területet felületi fertőtlenítőkkel előkészítettük. A bőrön és a subcutan szöveteken átjutva a fasciát hosszában behasítottuk, majd a tensor fasciae latae és a vastus lateralis izmok leválasztottuk a femurról, így rájutottunk a csontra. A combcsontot a csipőtől a térdig tártuk fel úgy, hogy a periosteum ne sérüljön. Ezután egy 5 lyukú minilemezt (Sanatmetal, Eger) rögzítettünk a csontra 4 darab 1.5 mm vastag és 8 mm hosszú csavarral (Sanatmetal, Eger) úgy, hogy a lemez középső lyukát szabadon hagytuk, csavar csak a két proximalis és két distalis lyukba került.

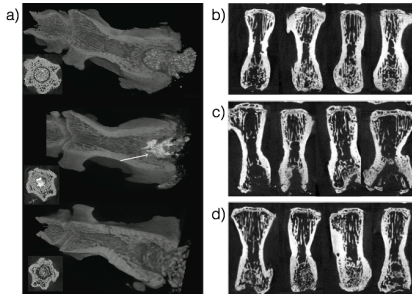
A rögzítés után oszcillációs fűrésszel (Electric Pen Drive, Synthes GmbH, Oberdorf, Svájc) eltávolítottunk egy 2mm vastag osteoperiostealis szegmentumot a csont diaphysiséből, onnan, ahol a középső lyuk volt. Az osteotomiás résbe 2 milliméter vastag, poly-methyl-metacrilate csontcementből (PMMA, Heraeus Medical, Wehrheim, Németország) kézzel készített lemezt helyeztünk, majd az interpozitumot 3–0-ás, nem felszívódó fonállal erősítettünk a lemezhez, hogy megakadályozzuk az esetleges kimozdulását a résből. Az izmokat 3–0-ás felszívódó fonállal, csomós öltésekkel egyesítettük, majd a bőrt 3–0-ás fonállal, tova futó öltésekkel zártuk. Az állatokat visszatettük a ketrecükbe, és naponta megfigyeltük őket, súlyukat hetente mértük. Az állatoknál 4 hét eltelte után ismételt beavatkozást végeztünk, amelynek során a fent leírt módon feltártuk a femuron az osteotomia helyét, majd a csontcement távtartót eltávolítottuk és a csonthiányt pótoltuk vagy I) fagyasztva szárított albuminnal bevont, vagy II) bevonat nélküli humán csontgrafttal, vagy III) üresen hagytuk a csonthiányt. A sebet a fent leírt módon zártuk, az állatokat visszatettük a ketreceikbe, majd 4 hét után feláldoztuk őket. Az állatok feláldozását követően az operált combcsontokat kioperáltuk, majd a lemezt és a csavarokat eltávolítottuk, a vizsgálatot az így előkészített csontokon végeztük. A regeneráció mértékét, valamint az esetleges csontos gyógyulást μ CT készülék (Skyscan 1172 X-Ray microtomograph, Konti ch, Belgium) segítségével figyeltük meg.

4. Eredmények

4.1. Kémiailag sterilizált, antigén-mentesített liofilizált humán csont allograftok *in vivo* biokompatibilitása

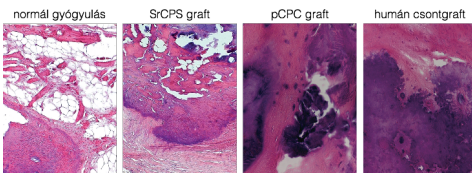
Az 1. ábra a) panel felső képe mutatja, hogy a kavitális csonthiányt teljes egészében kitölti a PMMA és csontosodás nem figyelhető meg. Szintén az a) panel alsó képén a humán csontpótló részleges felszívódása látható

csontképződés nélkül. Ezzel szemben pCPC csontpótló átépülése látható az a) panel középső képén, amit fehér nyíl jelez. A csontpótlóval és távtartóval nem kezelt csonthiányok teljes gyógyulást mutattak az esetek 100%-ában, amit a CT felvételeken látható

1. Ábra: reprezentatív micro-CT felvételek a csigolyákról 12 héttel az operációk után a kísérletek végeztével.

trabekuláris szerkezet igazol (1. Ábra, b) panel). Abban a kísérleti csoportban, ahol a távtartó eltávolítása után nem töltöttük fel a csonthiányt csontpótlóval az esetek 43%-ban tapasztaltunk csontgyógyulást (1. Ábra, c panel). Az SrCPS csontpótlóval kezelt állatok 80%-ában történt teljes csontgyógyulás úgy, hogy négy esetben teljes volt a csontosodás, míg egy

2. Ábra: Reprezentatív hematoxin-eozin festett szövettani metszetek az operált csigolyák distalis végeiből 12 héttel a csontpótlás után.

esetben csak részleges a kísérlet végeztével (1. Ábra, d panel). A szövettani vizsgálatok azt mutatták, hogy a humán csontpótló esetében is történt csontátépülés, és

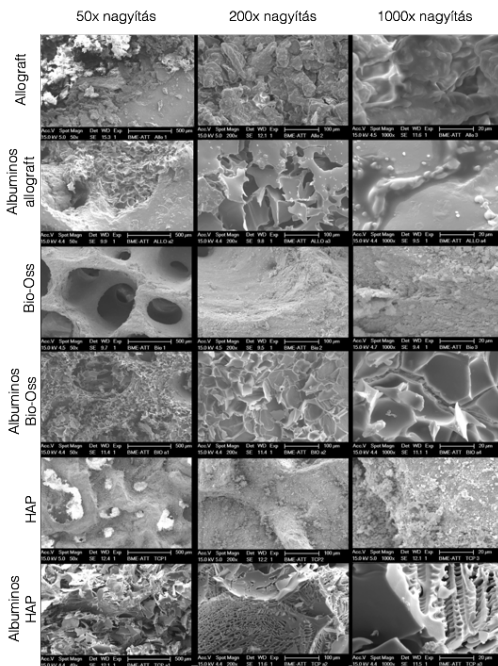
habár az új és a régi szövet között közvetlen kontaktus figyelhető meg a

szövethatárok markánsan elkülönülnek (2. Ábra). Ezzel szemben az SrCPS és pCPC csontpótlók teljesen szervültek, nem voltak fénymikroszkóppal felfedezhető visszamaradt csontpótló maradványok az újonnan képződött szövetben.

4.2. Bevonatos csontpótlók fizikai tulajdonságai, összejtek megtapadása és proliferációja azok felületén

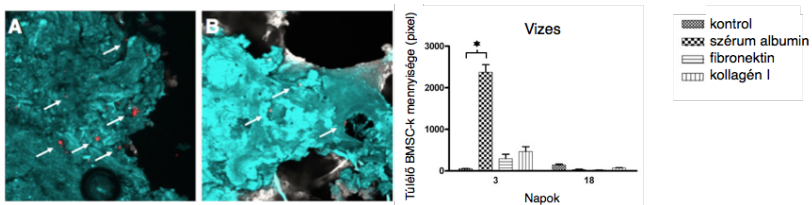
A SEM vizsgálat lényeges makro-, és mikroszerkezeti különbségeket tárt fel a liofilizált emberi és szarvasmarha csontgraftok (Bio-Oss), valamint a szintetikus hidroxipatit között (3. Ábra). A hidroxipatit mutatta a legkompaktabb szerkezetet viszonylag alacsony felületi porozitással. Ezzel szemben a szivacsos liofilizált szarvasmarha csontot sűrűn átszövik a nagy átmérőjű intertrabekuláris csatornák. A liofilizált szivacsos humán csontgraft változatos képet mutatott különböző átmérőjű intertrabekuláris csatornáival. A fagyasztva szárított humán albumin pehelyszerű bevonatot képzett a csontgraftok felületén, ami elfedte a mikrostruktúrák közötti látható különbségeket. Az albumin bevonat a Bio-Oss felületén mutatta a legnagyobb fokú homogenitást, míg véletlenszerű albumin-mentes területek voltak megfigyelhetőek a humán csontgraftok trabekulái között.

A Bio-Oss mutatta a legkisebb Vickers keménységet ($14,9 \text{ HV} \pm 4,1$), míg azt a humán csont követte a sorban ($55,1 \text{ HV} \pm 7,7$), aminek a keménységét nem befolyásolta a fagyasztva szárított albumin bevonat ($53,9 \text{N} \pm 7,9$). Érdekes módon a szintetikus hidroxipatitnak egy nagyságrenddel nagyobb volt a Vickers keménysége, mint a két természetes eredetű csontgraftnak ($320,4 \text{ HV} \pm 44,6$).

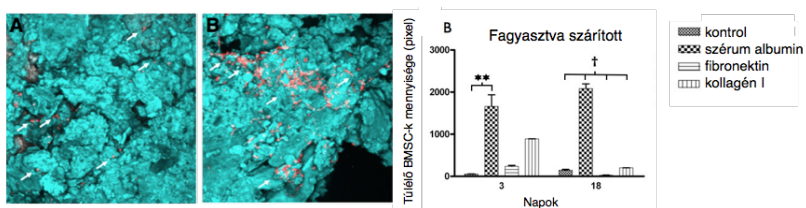
3. Ábra. Fagyasztva szárított albuminnal bevont csontgraftok makro-, és mikroszerkezete. A pásztázó elektronmikroszkópos vizsgálat lényeges különbségeket tárt fel a liofilizált emberi (allografft) és szarvasmarha csontgraftok (Bio-Oss), valamint a szintetikus hidroxiapatit (HAP) között. A hidroxiapatit mutatta a legkompaktabb szerkezetet viszonylag alacsony felületi porozitással. A szivacos liofilizált szarvasmarha csontot sűrűn átszövik a nagy átmérőjű intertrabekuláris csatornák. A liofilizált szivacos humán csont graft változatos képet mutatott különböző nagyságú intertrabekuláris csatornáival. A fagyasztva szárított humán albumin pehelyszerű bevonatot képzett a csontgraftok felületén, ami elfedte a mikro-struktúrák közötti látható különbségeket.

A humán csontgraftok bevonása vizes kollagénnel, vagy fibronektinnel alig növelte a kitapadó BMSC-k mennyiségét a kontrollhoz képest, viszont a sejtek mennyisége csökkent a 3. és 18. nap között (4. Ábra). Ezzel szemben a vizes albumin bevonat jelentősen megnövelte a kitapadó BMSC-k számát a humán csontgraftokon, viszont a 18. npra lényegében eltűntek a sejtek a graftok felületéről (pixelek átlaga a 3. napon: 2373 ± 142 ; illetve a 18. napon: 0).

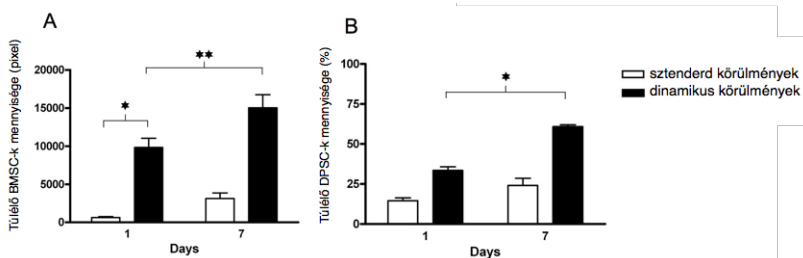
4. Ábra. BMSC-k adhéziója és proliferációja vizes fehérjékkel bevont humán csontgraftok felületén. Az oszlopdiagram azt mutatja, hogy az graftok bevonása vizes albuminnal szignifikánsan megnövelte a 3. napon megfigyelhető sejtek mennyiségét a kontrollhoz képest ($p < 0.05$), azonban a fibronektin és a kollagén csak kismértékben növelte a sejtek kezdeti kitapadását. Függetlenül az alkalmazott bevonófehérje minőségétől alig maradt detektálható sejt a 18. napon a humán csontgraftok felületén. A A-B panelek reprezentatív konfokális felvételeket mutatnak a bevonat nélküli kontroll humán csontgraftok (kék) felületén található Vybrant-DiD-el jelölt BMSC-kről (piros). A 3. napon is kevés megtapadt sejt mennyisége szinte nullára csökkent a 18. napra.

Az albumin fagyasztva szárítása a humán csontgraftok felületére megfordította az előzőekben leírt tendenciát, vagyis a kitapadt BMSC-k proliferáltak a 3. és 18. nap között (pixelek átlaga a 3. napon: 1658 ± 278 ; illetve a 18. napon: $2082, \pm 110$; $p < 0.05$). Érdekes módon a fibronektin és a kollagén fagyasztva szárítással történt kezelése nem befolyásolta a BMSC-k kitapadását vagy proliferációját (5. Ábra).

5. Ábra. BMSC-k adhéziója és proliferációja fagyasztva szárított fehérjékkel bevont humán csontgraftok felületén. Az oszlopdiagram azt mutatja, hogy az albumin fagyasztva szárítása szignifikánsan megnövelte a 3. napon megfigyelhető sejtek mennyiségét a fagyasztva szárított fibronektines és kollagénes allograftokhoz képest. Azonban a kitapadt sejtek proliferációja mérsékelt volt a fagyasztva szárított albuminnal bevont humán allograftok felületén. Az A-B panelek reprezentatív konfokális felvételeket mutatnak a fagyasztva szárított albumin bevonatos allograftokról. A kitapadt sejtek mennyiségének növekedése figyelhető meg a 3. és 18. nap között.

A dinamikus sejtenyésztési körülmények szignifikánsan megnövelték a kezdetben kitapadó BMSC-k mennyiségét a fagyasztva szárított albuminnal bevont allograftok felületén (6. Ábra) összevetve a normál sejtenyésztési körülményekkel. Ezen túlmenően a kitapadt sejtek intenzív proliferációja volt megfigyelhető (pixelek átlaga normál körülmények között az 1. napon: 197 ± 23 , dinamikus körülmények között az 1. napon: 9825 ± 1208 ; illetve a 7. napon: 15025 ± 1704). Hasonló tendencia volt megfigyelhető akkor is, amikor DPSC-ket oltottunk a fagyasztva szárított albuminnal bevont humán csontgraftok felületére normál és dinamikus sejtenyésztési körülmények között (normál körülmények: redukált AlamarBlue átlag (%) a 3. napon: 14.5 ± 2.23 ; átlag a 7. napon: 33.7 ± 0.06 ; dinamikus körülmények: redukált AlamarBlue átlag (%) az 1. napon: 33.5 ± 2.23 ; átlag a 7. napon: 60.9 ± 1.09).

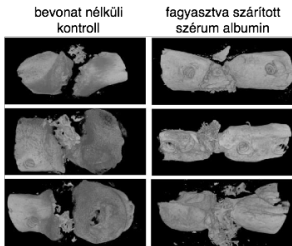
6. Ábra. BMSC-k és DPSC-k kitapadása fagyasztva szárított albuminnal bevont humán csontgraftok felületén dinamikus sejtenyésztési körülmények között. A dinamikus sejtenyésztési körülmények lényegesen megnövelték a kezdeti kitapadását a ($p^{\dagger} < 0.05$) BMSC-knek (A) és a ($p^* < 0.05$) DPSC-knek (B), továbbá a megfigyelhető sejtek mennyisége lényegesen megnövekedett az 1. és 7. nap között.

4.3. Fagyasztva szárított humán szérum albuminnal bevont humán csontgraftok összeintegrációja

A fagyasztva szárított albuminnal bevont humán csontgraftok lényegesen jobb beépülést mutattak a csontiány helyére a szegmentális nonunion modellben, mint a bevonat nélküli kontroll csontgraftok. Minden állatban a graftok az osteotomiás résben maradtak, viszont csak a fagyasztva szárított

albumin bevonatos csontgraftok esetében történt meg a csontvégek egyesülése (6. Ábra).

6. Ábra. Patkány osteotomizált combcsontjáról készült μ CT felvételek 3-dimenziós rekonstrukciója 4 héttel a csontpótlás után. A bal oldali oszlopban látható felvételeken az látszik, hogy az albumin bevonat nélküli humán csontgraftok nem épültek be a csonthiány helyére. Ezzel szemben a jobb oldali oszlopban az látható, hogy a fagyasztva szárított humán szérumban albuminnal bevont humán csontgraftok esetében a femur visszanyerte a folytonosságát.

5. Megbeszélés

Az eredmények azt mutatják, hogy a kémiai sterilizált, antigénmentesített fagyasztva szárított humán csontgraftok *in vivo* biokompatibilitása elmarad a komparátor szintetikus csontpótlókéttől. Az eredményeink azt is mutatják, hogy a humán szérumban albumin bevonat javítja a kémiai sterilizált, antigénmentesített fagyasztva szárított humán csontgraftok *in vitro* és *in vivo* biokompatibilitását. A fagyasztva szárítási módszer alkalmas a reprodukálható biológiai teljesítőképesség elérésére, habár az albumin bevonat nem mindig folytonos a szivacsos humán csontgraftok intertrabekuláris csatornáiban. A fagyasztva szárított albumin bevonat nem befolyásolja a humán csontgraftok mikroeménységét, illetve az agitáció nem rontja az albumin bevonat biológiai teljesítőképességét. Érdekes módon fagyasztva szárított albumin bevonat leginkább a kezdetben kitapadt sejtek mennyiségét növelte meg, míg a sejtek szignifikáns proliferációja csak dinamikus sejtenyészési körülmények között volt kimutatható. A fagyasztva szárított albuminnal bevont humán csont allograftok elősegítették a csontgyógyulást patkányok

combsontjában létrehozott szegmentális nonunion modellben. Ezzel szemben a fagyasztva szárított albumin bevonat nem javította az *in vitro* biokompatibilitását sem a liofilizált szarvasmarha csontgraftnak, sem pedig a szintetikus hidroxipatit csontpótlónak.

Feltételezhetően azonos okra vezethető vissza a kémiailag sterilizált, antigén-mentes fagyasztva szárított humán csongraftok alacsony *in vitro* és *in vivo* biokompatibilitása. Az érélyes kémiai kezelés során a patogén ágensek mellett vélhetően denaturálódnak mindazok az oszteoinduktív fehérjék és egyéb szerves molekulák, amelyek szükségesek lennének a csontképződésben fontos szerepet játszó sejtek megtapadásához és életképességéhez. Ezek hiányában a humán csontgraftok biológiai értéke lecsökken, ami magyarázatául szolgálhat annak, hogy nem képesek beépülni olyan csonthiányokba, ahol a vérellátás korlátozott, így a saját csont regenerációs képessége is csökkent. Habár az albumin hatásmechanizmusa nem ismert mégis feltételezzük, hogy kulcsszerepe lehet a csontképződésben fontos sejtek toborzásában és aktiválásában, amit a kolloid szuszpenziók térfogatnövekedésének képességére vonatkozó elméletre alapozunk.

Csontműtétet vagy csontsérülést követően egy gyors és aktív immunválasz indul, amikor fehérvérsejtek, vérlemezkék, monociták, makrofágok és egyéb sejtek árasztják el a sérült területet. Ennek a folyamatnak az eredményeképpen a sérült terület izolálódik a környező szövetektől, avaszkulárisává válik, ami megakadályozza, hogy az heves gyulladásos reakció generalizálódjon. Ennek a szegregációs folyamat következtében alakul ki a regenerálódó csont-blasztéma, a callus. A csonttörés (műtét) okozta vérömleny bizonyítottan a forrásául szolgál számtalan jelátviteli molekula felszabadulásának, úgymint interleukinok,

tumor nekrozis faktor- α , fibroblaszt növekedési faktor, inzulinszerű növekedési faktor, vérlemezke eredetű növekedési faktor, vaszkuláris endoteliális növekedési faktor és a transzformáló növekedési faktor β szupercsalád tagjai, amelyek sejtválaszok sorozatát váltják ki, ami végül összességében iniciálja a csontgyógyulást. Ezeket a molekulákat feltételezhetően az albumin adszorbeálja, ezáltal növeli azok lokális koncentrációját, amelyek időben elnyújtva szabadulnak fel, így hosszabban képesek kifejteni hatásukat. Ez a feltételezés nagyban támaszkodik az albumin ismert nagy, nem szelektív affinitására számos biomolekulához, és így ismert nagy kapacitású puffereként szolgál a vérben. Az ilyen módon megnövekedett lokális koncentrációja és hosszantartó elérhetősége a biokémiai szignáloknak növelheti a csontgyógyulásban szerepet játszó sejtes folyamatok aktivitását, illetve volumenét, ami magyarázatául szolgálhat az albuminos humán csontgraftok nonunion modellben megfigyelt nagy beépülési arányának.

Ugyancsak a kolloid szuszpenziók térfogatnövekedési képessége magyarázhatja a fagyasztva szárított albumin bevonatos humán csontgraftok megnövekedett *in vitro* biokompatibilitását. Egy lehetséges magyarázat, hogy amikor a fagyasztva szárított albumin érintkezésbe kerül a sejtek oldatával, akkor azonnal adszorbeálja vizet. A víz adszorpciója miatt az albumin térfogata hirtelen megnő és kolloid szuszpenzióként a nagy viszkozitásának köszönhetően átmenetileg csapdázza a vizes oldatban felvitt sejteket a szivacsos csont trabekulái között. Az így ott ragadt MSC-knek elegendő ideje kínálkozik extracelluláris mátrix termelésre és fokális adhézió kialakítására a csontgraft felületén.

6. Következtetések

6.1. A kémiaiilag sterilizált, antigén-mentesített fagyasztva szárított humán csontgraftok *in vivo* biokompatibilitása elmarad a szintetikus csontpótlóktól olyan kísérleti modellben, ahol a saját csont regenerációs képessége korlátozott.

6.2. A humán szérum eredetű albumin megfelelő bevonóanyag a fagyasztva szárított szivacsos humán csontgraftok reprodukálható előállításához.

6.3. A fagyasztva szárított humán szérum albumin bevonat javította az *in vitro* és *in vivo* biokompatibilitását a kémiaiilag sterilizált, antigén-mentesített humán csontgraftoknak.

7. Publikációk

Értekezéshez kapcsolódó közlemények

[1] **Weszl M**, Skaliczki G, Cselenyák A, Kiss L, Major T, Schandl K, Bognár E, Stadler G, Peterbauer A, Csöngé L, Lacza Z. Freeze-dried human serum albumin improves the adherence and proliferation of mesenchymal stem cells on mineralized human bone allografts. *J Orthop Res*. 2012 Mar;30(3):489-96.

[2] Hulsart-Billström G, Xia W, Pankotai E, **Weszl M**, Carlsson E, Forster-Horváth C, Larsson S, Engqvist H, Lacza Z. Osteogenic potential of Sr-doped calcium phosphate hollow spheres in vitro and in vivo. *J Biomed Mater Res A*. 2013 Aug;101(8):2322-31.

[3] Aberg J, Pankotai E, Hulsart Billström G, **Weszl M**, Larsson S, Forster-Horváth C, Lacza Z, Engqvist H. In vivo evaluation of an injectable premixed radiopaque calcium phosphate cement. *Int J Biomater*. 2011;2011:232574.

Értekezéshez nem kapcsolódó közlemények

[1] Horváthy DB, Vác G, Cselenyák A, **Weszl M**, Kiss L, Lacza Z. Albumin-coated bioactive suture for cell transplantation. *Surg Innov*. 2013 Jun;20(3):249-55.

[2] Skaliczki G, **Weszl M**, Schandl K, Major T, Kovács M, Skaliczki J, Redl H, Szendrői M, Szigeti K, Máté D, Dobó-Nagy C, Lacza Z. Compromised bone healing following spacer removal in a rat femoral defect model. *Acta Physiol Hung*. 2012 Jun;99(2):223-32.

[3] Skaliczki G, Schandl K, **Weszl M**, Major T, Kovács M, Skaliczki J, Szendrői M, Dobó-Nagy C, Lacza Z. Serum albumin enhances bone healing in a nonunion femoral defect model in rats: a computer tomography micromorphometry study. *Int Orthop*. 2013 Apr;37(4):741-5.

[4] Terdik A , Klára T , Csöngé L , Lacza Z , Bognár E , **Weszl M**. Csontpótló anyagok összehasonlító mikrokeménység vizsgálata *BIOMECHANICA HUNGARICA* 6:(2) pp. 13-17. (2013)